

**R. P. Martini De Esparza Artieda, Navarri, Theologi Societ.
lesv, Cvrsvs Theologicvs**

iln decem Libros, & duos Tomos distributus, Ivxta Methodvm, Qva In
Scholis Societatis Iesv communiter traditur annis quaternis

Continens Secvndam Secvndæ, & Tertiam Partem D. Thomæ

Esparza Arteida, Martin de
Lugduni, 1666

XXVI. Vtrum leges de reparando damno inculpabiliter illato obligent in
conscientia?

[urn:nbn:de:hbz:466:1-94839](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-94839)

num iura subsistunt. Manet proinde obligatus ad reparationem iuris læsi, ac si in eam obligationem consentiret illa ipsa voluntate, qua lædit. Quia consensit in illam voluntate illa generali, eademque irreuocabili communis felicitatis, & mutue pacis, ac tranquillitatis, quam voluntatem Deus sua voluntate stabiluit, ac præmuniuit, vt dictum est. Vnde auctor iniustitiæ nulliter postea concipit voluntatem ablatiuam iuris alieni; imò hac ipsa voluntate apponit conditionem, vt confurgat in læso nouum quoddam ius, quod antecederet ipsi non inerat absolute; nimirum, vt is qui læsit, retraheret suam iniustam voluntatem, & superet difficultatem specialem, quæ inest eidem retractationi.

Art. 7. Hoc autem totum provenit ex voluntate illa generali, quæ est communis auctori iniustitiæ cum patiente iniuriam, necnon cum eo, qui inculpabiliter accipit rem alienam. Quare in nullo euentu acceptionis rei alienæ, & iniustæ acceptionis deest mutui consensus absolute, & simpliciter in obligationem restitutionis, & reparationis damni, siue iuste, siue iniuste illati, ratione cuius voluntatis, & consensus existente apud aliquem re aliena, seu formaliter, seu æquiuolenter modò explicato in quæst. præcedenti, eo ipso superfit in domino rei ius ad rem recuperandam; hoc est aliquid moraliter æquiuolens rei ablata, quoad æqualitatem, quæ est de conceptu commutationis. Constat igitur ex his omnem obligationem restituendi vltimò resolui, resolutione vltima infra Deum, ad commutationes humanas voluntarias, & inuoluntarias.

Art. 8. Et quidem facile apparet huc tandem reuocari duas illas radices obligationis restituendæ, quæ ex communi omnium consensu proposita sunt in quæst. præcedenti. Ideo enim ex re accepta oritur obligatio restituendi, quia vnusquislibet antecederet ad euentum accidentalem transitus rei suæ in alium, vult, vt res sua, dum in se formaliter, vel in suo effectu vili æquiuolenter existit, atque perseverat in ratione suæ; hoc est non donatur ab ipso, aut vtcumque sua voluntate formaliter, vel æquiuolenter non transfertur ad alium. Vult inquam, vt ad ipsum redeat, atque oppositum si fiat, eo ipso dissoluitur ex natura rei mutua pax, & beneuolentia.

Art. 9. Similis est ratio de restitutione ex iniusta acceptione. Antecederet enim ad iniustam acceptionem, & ad disconformitatem, quam formaliter constituit voluntas iniuste accipiendi, & inducit iniusta ipsa acceptio, omnes in hoc conueniunt, vt nolint iniustitiam alterius sibi nocere: & siquidem nocumentum illatum fuerit, velint, illud quamprimum reparari. Hoc enim omnium interest, & quidem æqualiter, idemque Deus vult voluntate sua legis latina. Hæc igitur antecedens, vniformis, & legitima omnium hominum voluntas munita lege Dei, & essentialiter irreuocabilis est prima radix omnis obligationis restituendi, eademque constituit in ratione veri contractus acceptionem rei alienæ, siue culpabilem, siue inculpabilem formaliter.

Ad 1. Licet aliquando desit voluntas actualis restitutionis in eo, qui patitur iniuriam; adeest tamen voluntas habitualis neque retractata neque retractabilis redditus rei suæ, dum in eodem perseverat ius ad illam, nec illi renuntiat. Sufficit autem ad veram rationem commutationis voluntas habitualis, vt notum est in alijs quoque contractibus.

Ad 2. In eo, cuius res accepta est ab alio, superest ius, vt eadem ad eundem redeat, & in accipiente confurgit obligatio eandem restituendi. Dictum autem est ius hoc, & obligationem æquiuolere rei ipsi, quod ad æqualitatem attinet commutationis.

Ad 3. Patefactum iam est quo pacto obligatio restituendi semper, ac necessarîo fundetur in voluntate

tam eius, qui debet restituere, quam eius, cui debet fieri restitutio. Vnde commutatio inter vtrumque interueniens non propterea, dicitur inuoluntaria, quia nulla datur vtrunque voluntas commutationis faciendæ. Datur enim, vt patuit. Dicitur igitur inuoluntaria, quia eius executio supponit vtrunque aliquid simpliciter, & absolute inuoluntarium. Alter enim nollet illatum sibi fuisse nocumentum, alter nollet se teneri ad illud reparandum, seu superesse ius reparationis ei, qui passus est iniuriam, vel, quod fieri potest, neuter habet vllam ea de re voluntatem actuale, & explicitam, tùm, cùm sit commutatio.

QVÆSTIO XXVI.

Vtrum leges de reparando damno inculpabiliter illato obligent in conscientia?

Videntur nullo vnquam pacto obligare in conscientia. 1. Quia ex natura rei, atque independentè à lege humana nulla est obligatio reparandi damnum inculpabiliter illatum. Ergo nulla talis obligatio in conscientia induci potest per leges humanas. Conceditur à multis antecedens, à quibus negatur consequens, aduersus quos probatur consequentia. Quia nulla existente obligatione ex natura rei reparandi tale damnum, leges obligantes nihilominus ad eius reparationem eriperent ab innocente domino ex rebus suis, quantum sufficeret ad reparandum tale damnum; idest lex humana disponderet contra legem naturalem. Quod fieri non potest; quia eo ipso lex humana est nulla.

2. Diuisio rerum constituta per liberam hominum conventionem, legesque, quæ indidem emanauere, non abutuntur ius naturale, quod quisque habebat ad recuperandum damnum sibi illatum ab alio, siue libero, siue seruo, siue bruto, ob quod brutum inferens damnum obnoxium maneret illud patienti, secundum sui valorem, vel secundum se, eademque est ratio de seruo. Ergo is, cuius seruus, aut brutum intulit damnum, tenetur nunc etiam ex natura rei, vel illud reparare, vel seruum, aut brutum in noxam dare. Tenetur verò obligatione in conscientia non personali, quia abest culpa, vt supponitur, sed reali, quatenus seruus, aut brutum nocens eo ipso est obnoxium patienti, sitque iuris eius. Ergo nullam in hac materia obligationem in conscientia inducunt leges humanæ, sed tota est ex iure naturæ.

3. Pugnat contra rectam rationem, nec vllò pacto honestari potest, vt qui nihil mali fecit, atque in nullo aduersus quemquam alium peccauit, patiatur nihilominus iacturam in bonis suis, vt inde refarciatur infortunium alterius perindè casuale, respectu domini innocentis, atque si nihil omnino ad eum pertineret causa immediata nocumenti illati alteri. Ergo neque ius naturale ad id obligat, nec obligare possunt leges humanæ, quod ad conscientiam attinet, quia sunt iniustæ.

Art. 1. Resp. Dissident auctores, circa vim obligatoriam legum, quæ habentur instit. & ff. si quadruplex pauperiem fecisse dicatur, & similibus quas expendit inter alios diligenter Molina tom. 3. disp. 712. & 713. per quas leges præcipitur reparatio damni illati ab aliquo inculpabiliter per seruum, equum, aut etiam rem inanimatam. Certum est quando præuisum fuit illatum iri damnum, vel omnino infallibiliter, vel longè maiori cum probabilitate, idque potuit præcaueri, absque proprio nocumento proportionaliter notabili, teneri ad restitutionem meum, qui sic neglexit nocumentum alterius per rem suam. Quia nihil differt an per

temetipsum noceas an per aliquid tuum, tuæque propterea providentiæ subiectum: & an positivè, ac formaliter intenderis nocere, an implicite, & æquivalenter nocumentum volueris, aut contempseris. Vtrius enim modo dissolvitur mutua pax, & benivolentia, nec ullus vellet alium sibi esse causam damni per cuiusmodi rerum suarum negligentiam, & per contemptum sui nocuenti; eundemque superesse deinde liberum ab onere reparandi læsionem. Dictum verò est in quæst. præcedenti in huiusmodi voluntate, & consensione mutua hominum fundari obligationem restituendi.

Art. 2. Difficultas igitur est de damno non præiusto, aut quod vitari non potuit, nisi cum damno, & incommodo proportionaliter notabili, ideòque inducitur sine culpa Theologica. Vasquez, & Turrrianus censent in casu posito dari obligationem restituendi in conscientia independentem à lege humana, seu ex natura rei. Alij negant obligationem ex natura rei, & affirmant ex vi legis humanæ, etiam ante iudicis sententiam. Molina loco citato. Cardinalis de Lugo, & alij negant obligationem in conscientia præterquam ex lege humana, idque post Iudicis sententiam.

Art. 3. Dicendum 1. Est non consurgere obligationem restituendi ex natura rei ob damnum inculpabiliter illatum. Suadet hoc, quia omnes agrè ferunt spoliari rebus suis, earumque diminutionem pati absque vlla sua culpa, & libera actione, aut omissione, ut subveniatur iacturæ alterius, causatæ per easdem res materialiter tantum suas, quoad eum effectum; quandoquidem illum inducere non quatenus subiacentes directè, vel indirectè voluntati domini, sed omnino præter eius voluntatem perindè, atque si essent alterius, aut nullius. Hoc enim pacto necesse est, ut comparentur cum voluntate domini res eius, siue animatæ, siue inanimatæ; siue participes rationis, siue irrationales, quoad effectum non imputabilem domino, & quem ipse non tenebatur vitare. Non igitur consensere homines in obligationem eiusmodi reparationis.

Art. 4. Confirmatur; quia unusquisque præfertur in rebus suis cuilibet alteri, quoad omnia; quæ ex ipsis redundant, ut superius dictum est non semel. Ergo damnum proveniens ex re aliqua citra culpam domini gravare potius alios debet, quam ipsum dominum, nempe minus de malo, est plus de bono. Quare eadem ratione, qua omne bonum proveniens ex rebus cedit earum domino: Malum etiam proveniens ex ipsidem inculpabiliter debet ab eodem repelli. Atque hoc videtur esse iuxta unanimem omnium consensum antequam accidat nocumentum ex rebus unius in res alterius. Quod apparebit clariùs infra dum agitur de divisione rerum, quæ facta proculdubio est per voluntatem consulentem felicitati eius, qui in Rempublicam aliquod contulisset beneficium, ac veluti in præmium. Cui voluntati contradiceret voluntas statuens, ut unaquæque res domino potius noceret etiam quando damnum illatum esset præter eius voluntatem, & consensum etiam virtualem, adeòque teneret ipsum nimis sollicitum, redderetque infortunatum; vtpotè patientem damnum absque actione, aut omissione imputabili ipsi, quin tantumdem officere posset non domino. Denique omnes ductu naturæ putant aliquid sibi deterius contigisse, si res aliquæ suæ rebus alijs itidem suis officiant, quam si officiant alienis, dummodò absit culpa; quod tamen non ita aestimaretur, si deberet reparari damnum alienum, quod innocenter evenit. Obligatio enim reparandi damnum æquivaleret damno; sicut in quæstione præcedenti dictum est ius reparationis æquivalere reparationi ipsi. Patet igitur hanc sen-

tentiam consonare ijs, quæ dicta sunt circa primam radicem uniuersalem omnis obligationis restituendi, neque, salva ea doctrina, quæ communis est, negari illam posse.

Art. 5. Dicendum rursus est neque leges superius memoratas obligare ex se præcisè in conscientia ad reparandum tale damnum. Quia non vbique, nec omnes cuiusque loci homines egent æqualiter stimulis ipsidem, ut sint solliciti, ac diligentes in præcautione damnis alienis; sed alibi plus, & alibi minus. Si autem daretur obligatio reparandi damni sortuiti ante iudicis sententiam orta præcisè ex facto ipso æquè omnes illis legibus comprehensi vbique grauarentur, ac sollicitarentur, ut patet. Id autem ipsum minime accidet, si implorandum sit officium iudicis, tum quia explicitè, vel implicite, aut æquivalenter poterit index vti epicheia; cuius tamen esse periculosus, & noxius usus, si committeretur arbitrio, vel nocentis, vel læsi, vel vtriusque; vtpotè existente vtroque impedito à rectitudine iudicij, & à consensu mutuo per interessè proprium; & deterioribus quibusque effusus, minusque scrupulosè sibi fauentibus, ideòque futuris melioris conditionis, minusque grauandis; tum, quia qui passus erit damnum interposita mora agendi cum iudice, deponet sensum dolorem, & vel prætermittet actionem, vel non æquè virgetur aduersus plerumque diligentissimum; atque etiam erubescet virgendo eundem coram iudice, quantum par esset virgere non vsque adeò diligentem; nec habebit testes, & cæteros administratos æquè promptos, ac paratos per se aduersus vtriusque. Idem discrimen indidem sequetur circa genus damni, quod & vbi per quam rarè accidet, aut frequenter.

Art. 6. Hæc igitur omnia satis persuadent, nec legislatores intendisse, ut eiusmodi leges vindices damni sortuiti, ac innocenter illati obligarent in conscientia, ipso facto, ante iudicis sententiam, nec primæuo hominum consensu datam illis esse potestatem eo modo obligandi, ac proindè nec obligate sic potuisse, tamen si maximè voluissent. Certè de facto eas leges non obligare ante iudicis sententiam, hoc præterea efficacissimè probat, quod observat Cardinalis de Lugo; nimirum eas leges hoc pacto communiter esse receptas, & neminem vllibi se agnoscere obligatum ad reparationem damni innocenter illati, antequam a iudice ad id compellatur.

Art. 7. Dicendum postremò est, post sententiam iudicis, consurgere obligationem in conscientia ad reparandum damnum, prout legibus constitutum est, quia tales leges non sunt iniquæ, quæ videlicet exponunt omnes æquali periculo, & spei lucri, ac damni ante eventum accidentalem damnosum uni, & lucrosum alteri; nec imponunt onus intolerabile, sed maximè proportionatum. Quæ secunda pars probationis idèd additur, quia non sufficit leges antecedenter, seu ex natura sua, esse æquales, respectu omnium, ut sint iustæ, & obligatoriæ. Eadem namque æqualitas spei, & periculi daretur si præciperent, ut pro damno illato per seruum, aut brutum, res eiectas, aut effusas absque culpa domini, is ad centuplum, aut millecuplum damni teneretur. Vnde patet nonnullos non satis ex ea præcisè æqualitate probare, uti contendunt, eas leges non esse iniquas. Superaddito autem onus impositum non esse intolerabile, sed proportionatum boni communis promotioni; quod ex eo efficaciter comprobatur, quia eæ leges communiter sunt receptæ, ac approbatæ; & à sapientibus conditæ fuere. Hoc inquam, superaddito patet eas leges, post iudicis sententiam, obligare in conscientia. Quia quæ in bonum commune cum legum adminiculo præcipiuntur à legitima potestate, omnino obligant in conscientia in eum siquidem finem data est potestas

testas legislatoribus, & iudicibus; isque fuit initio unanimis omnium consensus.

Artic. 8. Istud porro genus reparandi damnum alienum latè, & improprie, ac reductiue tantum est actus restituendi. Quia bonum pro cuius iactura fit compensatio, nec formaliter, nec æquiualeuter transferatur in compensantem, vtpotè nec delectatum, nec diuorem redditum ea alterius iactura, nec alicuius inde commodi participem. Quare obligatio talis reparationis reductiue tantum pertinet ad alteram ex radicibus obligationis restituendi communiter assignatis; nimirum ad iniustam acceptiorem, quatenus perinde agitur à lege, & iudice atque si interuenisset acceptio formaliter iniusta; ideoque iuridicè, & in foro externo est acceptor iniustus is, cuius res, etiam absque culpa Theologica, & imputabili coram Deo, nocumentum alteri intulere in casibus per eas leges expressis. Ceterum, re ipsa nihil est aliud ea reparatio damni, quam deputatio, rei pertinentis ad vnum, in fauorem, & ius alterius facta per publicam potestatem ob bonum commune consistens in sollicitudine cuiusque, ne res suæ noceant aliis, quæ deputatio executioni mandanda sit per iudicem pro opportunitate in eum finem conferente. Vtrum deinceps agendum erit ordine de sola restitutione propriè, & strictè tali.

Ad 1. Licet leges contradicentes iuri naturæ sint iniustæ, ac nullæ, non tamen sunt iniustæ, ac nullæ, quæ superaddunt obligationes aliquas vltra obligationes iuris naturalis, quatenus expediens visum fuerit bono communi. Expediens verò fuit, vt per eiusmodi leges redderentur omnes solliciti, ne ex rebus suis nocumentum in alios redundaret, vtque lites de culpa nocentis per res suas non multiplicarentur nimium, & cum nimia perplexitate. Idè autem legislatorum, & iudicum arbitrio res ista relicta est, quia non vbique gentium, & omni tempore, & absque discrimine personarum est expediens eadem seueritas aut mititas, quoad hoc. Quæ autem sunt huiusmodi, non pertinent ad ius naturæ vbique, & semper, & respectu omnium æquè vigens; nec pendet immediatè à primæuo, & vniformi omnium hominum consensu; sed pertinent ad legislatores, & iudices, in quos ceteri, quoad res eiusmodi, transmissere propriæ voluntatis potestatem, ac directionem.

Ad 2. Ante rerum diuisionem imprimis non erat discrimen serui, & liberi. Vnde, quoad hoc laborat argumentum falsa suppositione. Atque idè independentè à diuisione rerum, quilibet teneretur solum, de damno culpabiliter illato. Deinde, neque modo leges statuunt, vt dominus teneatur de damno per seruum vtrumque illato, sed de eo tantum, quod culpa serui illatum est. Quod autem inferitur à bruto, inferitur profectò absque eius culpa. Rursus brutum, siue damnum intulisset, siue non intulisset, potuisset à quolibet capi, & propriæ vtilitati, ac delectationi deputari absque vilo discrimine, nec ratione damni illati. Specialiter maneret obnoxium patienti damnum. Neque enim propterea impedirentur ceteri ab eo occupando conuertendo in propriam vtilitatem. Denique, vt ante rerum diuisionem brutum nocens maneret eo modo specialiter obnoxium patienti; non tamen idè dicendum esset independentè à legibus post rerum diuisionem. Quia ante diuisionem rerum cetera erant paria ex parte patientis, & non patientis damnum, & potuisset facillè præualere ad minimulum patientiæ, & damni vtrumque tolerati. At post rerum diuisionem cetera non sunt paria ex parte domini, & non domini; sed dominus præfertur quatenus aliis potius, quam ipsi cedat nocumentum absque vera eius culpa causatum per res

suas in rebus alienis, propter rationem supra indutam. Superest itaque ratio, & materia sufficiens, vt leges inducant obligationem in re proposita peculiarem, nec subsistentem iure naturæ secundum se. Falsa igitur hæc suppositio argumenti, nec est bona consequentia.

Ad 3. Multis de causis publica potestas iuste potest adiudicare res vnius alteri, nulla existente culpa, sed ita postulante bono communi. Postulat autem bonum commune, vt aliquando repareretur damnum etiam inculpabiliter illatum, vtque id fiat à domino rei nocentis, tametsi ipse sit innocens, vt liquet ex rationibus productis circa primum.

QVÆSTIO XXVII.

Vtrum detur vniuersalis aliqua regula quantitatis restituendæ sub lethali?

VIdetur nullam talem regulam assignabilem esse. 1. à posteriori. Quia auctores, qui tentant tradere regulam eiusmodi vniuersalem, discrepant ferè omnes inter se. Quod non fieret, si daretur vnum aliquid vniuersale, ac vniformè, cuius designatio posset quietare intellectum. Et præterea ea ipsa varietas opinionum parit eundem effectum, quoad directionem, & praxim operationum humanarum, quem parere potest defectus realis, & obiectiuius regulæ vniuersalis ex natura ipsa rei. Quia vnusquisque potest quavis opinione vti pro arbitrio; Idque ita accidet, tametsi vera modo regula vniuersalis assignetur, quia non poterit fieri demonstratio euidentis veritatis eius, & falsitatis cæterarum opinionum. Ergo, quòd ea regula re ipsa detur, vel non detur in rebus nihil interest, & vtrouis modo determinatio talis quantitatis relinquenda iam est necessariò arbitrio viri boni.

2. Determinatio quantitatis restituendæ sub lethali ab vnoquoque, respectu vniuscuiusque pendet ex circumstantiis innumerabilibus, & multiplicibus in infinitum syncategorematicè; nempe ex maiori, & minori abundantia rerum singularum, tum in vnaquaque Prouincia, tum respectu cuiusque personæ. Quæ autem pendet ab innumerabilibus, atque in infinitum multiplicabilibus cum diuersitate, sunt indeterminabilia in vniuersum.

3. In diuersis materiis datur opposita ratio quoad quantitatem obligantem sub lethali. Quia in materia honoris, & famæ, detractio materialiter levis obligat ad restitutionem sub lethali, respectu abundantis honoris, & famæ; eademque materialiter detractio ad nullam restitutionem obligat, vel obligat tantum sub veniali, respectu infamis, aut habentis parum honoris, & famæ. De aliquo enim dicitur esse mendosum ex gr. cui nihil propterea sit restituendum; de aliquo verò alio, cui sit restituendum sub lethali, vel saltem sub veniali, idque solum propter honoris, & famæ abundantiam in vno, & defectum in alio. E conuerso in re pecuniaria furtum materialiter leue, respectu pauperis, potest obligare sub lethali ad restituendum; idemque potest nullam, vel lenem solum obligationem inducere, respectu prædiuitis. Ea autem, quorum est opposita ratio non cadunt eatenus vniformiter sub vniuersalem aliquam regulam.

4. Aliquæ sunt operationes ad alterum, quæ ab omnibus auctoribus relinquuntur arbitrio boni viri, & unanimi consensu declarantur indeterminabilia in vniuersum per regulam generalem, quæ æqualiter, & vniformiter dirigere valeat omnes omnium operationes, circa omnes. Operationes autem ad alterum

omnes